

Woorden verbinden mensen

Beleidsplan 2023 – 2026

CONCEPTVERSIE 0.8
30 SEPTEMBER 2022
TER CONSULTATIE

Voorwoord

Elke vier jaar maakt de KB een beleidsplan, waarin we duidelijk maken hoe we invulling geven aan de taken die ons zijn toevertrouwd en welke kant we als nationale bibliotheek op gaan. We zijn eerst goed gaan luisteren naar de mensen in de organisatie en daarbuiten: de mensen voor en met wie we het doen. Impact maken lukt alleen als de ambities die we als organisatie hebben relevant zijn en daarom koppelen we onze doelen aan de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Dit zijn zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen die van de wereld in 2030 een betere plek moeten maken.

De KB werkt in diverse netwerkverbanden intensief samen aan maatschappelijke opgaven die groter en complexer zijn dan wat een organisatie alleen voor elkaar kan krijgen. Die opgaven zijn: de publieke toegang tot informatie verbeteren, de wetenschap bevorderen, de geletterdheid vergroten, erfgoed bewaren en beschikbaar stellen, en maatschappelijke ongelijkheid tegengaan.

Een van de SDG's is: goed onderwijs voor iedereen. Hierbij hoort het vergroten van de geletterdheid, waar we samen met de openbare bibliotheken aan werken. Met hen spannen we ons ook in voor betere participatie in de informatiemaatschappij en het idee van "een leven lang ontwikkelen". Dat slaat op het voornemen van het kabinet om in Nederland een positieve en sterke leercultuur te realiseren. We hebben deze ambities vastgelegd in het bibliotheekconvenant en werken dat jaarlijks uit in een netwerkagenda.

Samen met erfgoedinstellingen dragen we in het Netwerk Digitaal Erfgoed zorg voor het vergroten van de maatschappelijke waarde van ons erfgoed door het beter zichtbaar, bruikbaar en houdbaar te maken. De Nationale Strategie Digitaal Erfgoed is hiervoor het kader. Met de universiteitsbibliotheken en onderzoeksinstellingen werken we aan toegankelijke wetenschap en ondersteunen we in het bijzonder sociaal en geesteswetenschappelijk onderzoek. We willen de verbinding tussen wetenschap en samenleving versterken. Dit omdat de KB een publieke organisatie is die mensen en woorden verbindt om zo bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling van Nederland.

In de gesprekken die we voerden ter voorbereiding op dit beleidsplan, kregen we van veel mensen die we over onze organisatie en onze doelen spraken te horen dat ze geraakt worden door de bezieling van de mensen die bij de KB werken. Daarom voegen we de kernwaarde 'bevlogen' toe aan onze vier andere kernwaarden: betrouwbaar, verbindend, open en vernieuwend. Dat woord 'verbindend' betekent dat je van harte bent uitgenodigd om te reageren op de plannen en ons te helpen invulling te geven aan onze missie.

mr. T.H.J. (Tjibbe) Joustra, Voorzitter Algemeen Bestuurscollege

dr. E.J.B. (Lily) Knibbeler, Algemeen directeur

Inhoudsopgave

1	Onze uitdaging	4
2	Onze missie	5
3	Strategische doelen	7
4	We willen meer mensen laten lezen en meedoen	9
5	We willen de verbinding tussen wetenschap en samenleving versterken	14
6	Zorgen voor de nationale bibliotheekverzameling	18
7	We zetten informatietechnologie in om onze doelen te bereiken	23
8	We ontwikkelen onszelf en onze organisatie opgabegericht	26
9	Tot slot	29

Voor wie is dit document?

Met dit beleidsplan delen we onze plannen voor de komende vier jaar. We richten ons in eerste instantie tot het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en geven aan hoe we invulling geven aan onze wettelijke opdrachten. Maar we nodigen iederéén uit om te lezen wat we willen bereiken, dit beleidsplan is dan ook een uitnodiging om mee te denken. Het realiseren van onze plannen staat of valt bij de mate waarin we met onze netwerken en gebruikers samen optrekken. Een bibliotheek is niets aan in je eentje: de essentie van verhalen en ideeën is dat we ze delen. We gaan graag met je in gesprek, het gesprek beginnen kan via beleidsplan@kb.nl.

1 Onze uitdaging

Zorgen dat iedereen die wil lezen, leren en onderzoeken die kans krijgt

Onze tijd kenmerkt zich door een gigantische toename van de hoeveelheid informatie. Tegelijkertijd lezen we steeds minder en zijn miljoenen Nederlanders niet vaardig genoeg om mee te doen aan de digitale samenleving, waardoor de kansenongelijkheid toeneemt. Waar wetenschap en journalistiek voorheen gezien werden als betrouwbare informatiebronnen in een democratische samenleving, en bibliotheken als vertrouwde gids in het informatielandschap, zien we dat deze positie steeds meer onder druk staat. Desinformatie speelt met name in de online wereld een steeds grotere rol, terwijl deze digitale ruimte nog niet goed is gereguleerd. Democratische waarden komen onder druk te staan en het wordt voor mensen steeds moeilijker om in contact te blijven met mensen die er andere waarden en meningen op nahouden.

Als nationale bibliotheek koesteren we het belang van verbeelding en de kracht van gedeelde verhalen en ideeën. We staan pal voor de vrijheid van meningsvorming en het recht op persoonlijke ontwikkeling. Als nationale bibliotheek stellen we alle Nederlanders in staat om zich te verdiepen in bronnen en zelf afwegingen te laten maken. Kennis en verhalen zijn vastgelegd in onze fysieke en digitale collecties. Die groeien elke dag en het is cruciaal om ze toegankelijk en inzichtelijk te houden, en te verbinden met de collecties van anderen. Met technologieën als kunstmatige intelligentie zorgen we ervoor dat zoveel mogelijk mensen op zoveel mogelijk manieren ons geschreven erfgoed kunnen onderzoeken en ontdekken. Zo verrijken we de samenleving met de kracht van woorden in al hun verschijningsvormen.

We willen dat die woorden voor zoveel mogelijk mensen van betekenis kunnen zijn. 2,5 miljoen mensen in Nederland zijn onvoldoende leesvaardig en digitaal vaardig om succesvol deel te nemen aan de samenleving. Daarom zetten we ons ervoor in dat iedereen die wil lezen kan lezen, en dat iedereen over genoeg informatievaardigheden beschikt om zich thuis te voelen in een steeds meer digitale wereld. De KB is er voor alle mensen die hun wereld en die van een ander beter willen leren kennen.

2 Onze missie

Een bron zijn van inspiratie en ontwikkeling

2.1 Missie & visie

Missie

De KB verbindt mensen en woorden en draagt zo bij aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland, nu en in de toekomst.

Visie

De Koninklijke Bibliotheek is al eeuwenlang een bron van inspiratie en ontwikkeling. Opgericht in 1798 groeiden we uit van een bibliotheek voor de volksvertegenwoordiging naar een brede, veelzijdige organisatie, die de nationale bibliotheekcollectie zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maakt voor alle Nederlanders en voor elk type gebruik, nu en in de toekomst. Wij verbinden mensen en woorden om bij te dragen aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland, nu en in de toekomst.

We maken voor iedereen in Nederland onderzoeken, lezen, ontdekken en een leven lang leren mogelijk. Thuis en in de bibliotheek, online en offline. Dat doen we opgavegericht met vele samenwerkingspartners, nationaal en internationaal en met bezoekers en gebruikers zelf. Een veilige en verbonden publieke ruimte, fysiek en digitaal, zien we als daarvoor noodzakelijk.

Onze collecties zijn de basis van ons handelen. Ze zijn onderdeel van de keten van kennis en verhalen die in en over Nederland zijn vastgelegd, en groeien dagelijks. Deze collecties, fysiek en digitaal, bieden we bruikbaar voor mens en machine aan, houden we duurzaam toegankelijk en verbinden we met de collecties van anderen. Zo verrijken we de samenleving met de kracht van woorden.

KB, nationale bibliotheek; Gebouwd met woorden. Gevormd door mensen.

KADER: Wat bedoelen we met slimmer, vaardiger en creatiever?

Waar mensen en woorden samenkomen ontstaat waarde. De vaardigheid om te lezen zorgt ervoor dat mensen zich beter kunnen verplaatsen in anderen. Woorden stellen mensen in staat ideeën en dromen te delen en maken ons als samenleving creatiever. Verhalen en ideeën leren mensen wat ze nog niet weten en verrijken het gezamenlijk reservoir van kennis. Meer inlevingsvermogen en kennis zijn in gepolariseerde en gedesinformeerde tijden essentieel om te komen tot een duurzamere en positievere samenleving.

2.2 Kernwaarden

Dankzij onze kernwaarden weet iedereen binnen en buiten onze organisatie wat de mensen van de KB beweegt om elke dag opnieuw bij te dragen aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland. We noemden de kernwaarden al in het voorwoord, maar nu leggen we ze alle vijf uit:

1. Betrouwbaar: De KB bouwt aan relaties en dat gebeurt vanuit wederzijds vertrouwen. We zijn deskundig, delen onze kennis en zorgen ervoor dat onze collectie vindbaar en toegankelijk is en blijft. Klanten, collega's en partners kunnen op ons en op onze diensten rekenen, nu en in de toekomst.
2. Verbindend: De KB verbindt mensen met informatie, de wetenschap en ons erfgoed. We delen onze expertise en ervaring en benutten die van anderen. In verbinding ontstaat beweging. Alleen ga je sneller, samen kom je verder.
3. Open: De KB is geïnteresseerd in wat er speelt binnen de eigen organisatie én daarbuiten. We staan voor vrijheid van meningsvorming en moedigen open discussie aan. We bieden iedereen zo gemakkelijk mogelijk toegang tot informatie.
4. Vernieuwend: De KB innoveert, op basis van technologische en maatschappelijke ontwikkelingen. Vernieuwen is geen doel op zich, maar een noodzaak om relevant te blijven in een snel veranderende wereld.
5. Bevlogen: De KB is een organisatie van mensen met gezamenlijke ambities en een open blik. We zijn nieuwsgierig naar nieuwe inzichten en ontwikkelingen en doen ons werk met bezieling.

2.3 Duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's)

Onze maatschappelijke impact raakt aan de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG) zoals benoemd door de Verenigde Naties.

1. Door lezen en digitale geletterdheid te bevorderen dragen we eraan bij dat tegen 2030 alle jongeren en een groot aantal volwassenen, zowel mannen als vrouwen, geletterd en rekenvaardig zijn (SDG 4.6)
2. Met onze collecties stellen we iedereen die wil onderzoeken in staat om onze samenleving met kennis te verrijken, zowel nieuwsgierige burgers als scholieren en wetenschappers. Zo verbeteren we wetenschappelijk onderzoek (SDG 9.5)
3. De KB bevordert inclusiviteit en diversiteit in de eigen organisatie en ook in de publieksprogrammering en collectievorming. We dragen bij aan een geletterde en digitaal vaardige samenleving waarin iedereen mee kan doen (SDG 10.2)
4. De KB bewaart alles wat in of over Nederland gepubliceerd wordt, van boeken, kranten en tijdschriften tot websites. Zo zorgen we dat onze kennis van de wereld bewaard blijft voor toekomstige generaties (SDG 11.4)
5. We stellen onze collecties zo toegankelijk mogelijk beschikbaar en zetten ons ervoor in om publieke waarden op het internet te waarborgen. Daarmee wordt bedoeld dat we in onze online dienstverlening zoveel mogelijk rekening houden met privacy, duurzaamheid en digitale

veiligheid. Zo dragen we bij aan een zo optimaal mogelijke publieke toegang tot informatie (SDG 16.10)

3 Strategische doelen

Zorgen dat iedereen die dat wil kan lezen, leren en onderzoeken

De KB is een publieke organisatie die mensen en woorden verbindt om bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling van Nederland.

Mensen

Mensen zijn op allerlei manieren verschillend, zowel qua kleur, gender, leeftijd en seksuele voorkeur als qua begaafdheid, gezondheid, maatschappelijke positie of politieke overtuiging. Wat iedereen verenigt is de wens om erbij te horen en een *sense of belonging* te voelen. De KB wil voor iedereen een belangrijke rol spelen in het realiseren van die wens, door in te spelen op wat gebruikers nodig hebben en iedereen met een open blik te benaderen. We zorgen er samen met onze partners voor dat iedereen naar vermogen kan lezen en onderzoeken, ongeacht iemands vaardigheid of ervaring.

Digitaal voorop

De KB is een van de grootste publieke digitale organisaties. Digitalisering is een van de krachtigste middelen om de toegankelijkheid van kennis en informatie te versterken. We willen de kansen van digitalisering benutten om toegankelijkheid en inclusiviteit van onze collecties te vergroten. Maar we sluiten onze ogen niet voor de negatieve impact van technologie in de samenleving. We proberen de digitale kloof te verkleinen en de rol van publieke waarden in het digitale domein te vergroten.

Opgavegericht werken in netwerken

De KB is zelf in verandering en opereert ook in een veranderende omgeving. De grenzen van onze organisatie zijn al lang niet meer de grenzen van ons werk. We werken samen met netwerkpartners en dat gebeurt opgabegericht, dus op basis van wat er nodig is in de samenleving.

Strategische doelen

Vanuit onze overtuigingen werken we aan drie strategische doelen:

1. Meer mensen de kans geven te lezen en mee te doen
[Afbeelding = Lezen en digitale geletterdheid]
2. Versterken van de verbinding tussen wetenschap en samenleving
[Afbeelding = Onderzoeken en ontdekken]
3. Zorgen voor de nationale bibliotheekverzameling
[Afbeelding = Duurzame toegang]

Die doelen kunnen we alleen bereiken door ook te werken aan de volgende onderwerpen:

1. We zetten informatietechnologie in om onze doelen te bereiken
[Afbeelding = Informatie en technologie]
2. We ontwikkelen onszelf en onze organisatie opgabegericht
[Afbeelding = Organisatie en ontwikkeling]

Strategische doelen

1. We geven meer mensen de kans om te lezen en mee te doen

Lezen is een essentiële vaardigheid om mee te kunnen doen in de samenleving. Als nationale bibliotheek helpen we de nieuwe generatie lezers door digitaal lezen via de bibliotheek en via school mogelijk te maken. Ook bieden we mensen met een leesbeperking een plek waar ze structureel terecht kunnen.

2. We versterken de verbinding tussen wetenschap en samenleving

Er lijken meer waarheden te bestaan dan ooit. Iedereen heeft toegang tot steeds meer en steeds diversere typen bronnen op basis waarvan een mening kan worden gevormd. De wetenschap rekt de grenzen van kennis op en daarom versterkt de KB de verbinding tussen wetenschap en samenleving, om zo bij te dragen aan een geïnformeerde en nieuwsgierige samenleving. We willen dat mensen ontdekken dat er verschillende manieren zijn om naar de wereld te kijken. De wens is dat de collecties van de KB steeds meer onderdeel worden van de maatschappelijke dialoog en een inspirerende bron vormen voor creatie en hergebruik.

3. We zorgen voor de nationale bibliotheekverzameling

Hoe kunnen de generaties na ons weten hoe het leven er in de 21^e eeuw uitzag? Als nationale bibliotheek bewaren we alles wat in of over Nederland gepubliceerd wordt; van boeken, kranten en tijdschriften tot websites. We zorgen dat onze verhalen en de kennis over de wereld die we nu hebben, bewaard blijven voor volgende generaties. Ook zorgen we ervoor dat de collectie optimaal beschikbaar blijft, voor mensen en voor machines. Een grote uitdaging de komende periode is de verhuizing van onze 115 kilometer lange fysieke collectie en 1,8 petabyte grote digitale collectie naar nieuwe magazijnen, waarin we de nationale bibliotheekverzameling duurzaam en voor de lange termijn toegankelijk houden.

4 We willen meer mensen laten lezen en meedoen

Altijd blijven leren

Lezen vormt je denken en verruimt je wereldbeeld, maar leesvaardigheid is niet meer vanzelfsprekend. Leren lezen is niet eenvoudig en het vergt veel oefening om er handigheid en plezier in te krijgen. Met name digitaal is lezen voor een aantal mensen nog eens extra complex, bijvoorbeeld omdat ze geen ervaring hebben met surfen. Dit alles vergroot de maatschappelijke ongelijkheid. Tweeënhalf miljoen mensen in Nederland zijn onvoldoende leesvaardig om succesvol deel te kunnen nemen aan de samenleving. Vier miljoen mensen hebben moeite met digitaal meedoen. Een groot probleem, want deze mensen zijn over het algemeen minder gezond en minder gelukkig. De KB wil eraan bijdragen om dat te veranderen.

Samen met de openbare bibliotheken zetten we ons in voor drie maatschappelijke opgaven: een geletterde samenleving, zoveel mogelijk participatie in de informatiesamenleving en een leven lang leren. Deze wensen staan ook beschreven in het zogenoemde Bibliotheekconvenant 2020-2023. Onze gezamenlijke ambities formuleren we elk jaar in wat wordt genoemd: de Netwerkagenda. Als nationale bibliotheek leveren we een bijdrage door lezen ook mogelijk te maken voor iedereen, vooral kinderen, jongeren en volwassenen met een leesbeperking. We maken digitaal lezen mogelijk via de bibliotheek en via school en bieden met de openbare bibliotheken plaatsen waar mensen die vastlopen met lezen structureel terecht kunnen.

Voor wie doen we het?

- Kinderen tot 18 jaar
- Literaire lezers
- Mensen met een leesbeperking
- Mensen met beperkte digitale vaardigheden

Met wie doen we het?

- Met het netwerk van openbare bibliotheken en met Stichting Lezen.
- Daarnaast hebben we partners in de Leescoalitie, waaronder CPNB, uitgevers, het Letterenfonds en Stichting Lezen en Schrijven. Ook andere maatschappelijke organisaties, zoals Kennisnet, werken aan dergelijke opgaven.

4.1 Onze ambities voor 2026

1. We willen dat meer mensen de kans krijgen te lezen
2. We willen dat meer mensen kunnen meedoen in de (digitale) maatschappij

4.2 Wat gaan we doen?

4.2.1 Lezen

Lezen voor iedereen

Nederlanders zijn internationaal gezien nog steeds fervente boekenlezers, maar het aantal minuten per dag dat mensen aan lezen besteden (de 'leestijd') daalt, ook onder hoogopgeleiden. Zorgelijk is dat met name middelbare scholieren weinig plezier hebben in lezen en dat een groeiende groep jongeren, vooral jongens, de school laaggeletterd verlaat. Samen met de openbare bibliotheken en Stichting Lezen werkt de KB aan activiteiten om het lezen te bevorderen. We doen dat met wat een 'doorgaande leeslijn' wordt genoemd. Die begint bij het Boekstartkoffertje, dat elk nieuw geboren kind in Nederland aangeboden krijgt, en loopt via de schoolbibliotheek en het reguliere bibliotheekaanbod naar het lezen van literatuur en poëzie. We richten ons daarbij specifiek op de leesvaardigheid van kinderen tot 18 jaar (met name in taalzwakke doelgroepen) en proberen vooral het plezier in lezen (en worden voorgelezen) te vergroten.

'Een diepe lezer heeft meer kans op een langer en gezonder leven,
in geestelijk welzijn en met maatschappelijk succes'.
Adriaan van der Weel en Ruud Hisgen, *De Lezende Mens*, 2022, p. 302.

Jeugdlezen

Goed lezen begint in je jeugd. Wie al op jonge leeftijd meters maakt, zal met minder moeite en met meer plezier gaan lezen en leren. Een nieuwe generatie lezers ontstaat door zo vroeg mogelijk te beginnen met kinderen en hun ouders en grootouders in aanraking te brengen met taal. Het Boekstartkoffertje is er voor elk nieuwgeboren kind en in de kinderopvang. Samen met de Bibliotheek op school en de landelijke leesbevorderingsnetwerken, maakt Boekstart onderdeel uit van het programma Kunst van Lezen, dat een initiatief is van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In dit programma wordt ook gewerkt aan een gezinsaanpak voor taalarme gezinnen. Hierbij is een grotere rol weggelegd voor gemeenten, die vanaf eind 2024 de regie gaan voeren over de aanpak van laaggeletterdheid. Dit gedeelte van het Kunst van Lezen-programma maakt weer onderdeel uit van het landelijk actieprogramma Tel mee met Taal, dat loopt tot eind 2024.

Digitaal lezen

Naast de genoemde programma's stimuleren we digitaal lezen, door e-books en luisterboeken laagdrempelig beschikbaar te stellen. Digitaal lezen en luisteren nam een grote vlucht tijdens de coronapandemie en 43% van de Nederlanders leest regelmatig een e-book. Met een aanbod van ruim 32.000 titels is de Online Bibliotheek bij uitstek een geschikt platform om deze doelgroep te bereiken en bedienen. We willen hier graag activiteiten ontwikkelen om mensen die nog niet lezen een eerste stap te laten zetten. Juist jonge jongens, van wie een aanzienlijk deel weinig leesmotivatie heeft, kunnen met digitaal lezen bereikt worden.

Literatuur

Literair lezen kan mensen laten kennismaken met ervaringen, ideeën en omstandigheden die buiten hun eigen leefwereld liggen. Dit heeft aantoonbare effecten op de bereidheid van mensen om zich te verbinden met anderen. Om literair te kunnen lezen is echter wel vaardigheid in lezen nodig. Daar investeert de KB in door met onze partners in de boekenwereld te werken aan leesinnovatie, waarbij we nieuwe vormen, technieken en inzichten rond lezen en literatuur ontwikkelen. Ook bieden we in de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) en in de Online Bibliotheek (onder andere via het programma Lezen voor de lijst) literatuur laagdrempelig aan.

‘Laten we ons alsjeblieft in elkaar verdiepen.

Vooraf literatuur kan ons daarbij helpen.’

Adriaan van Dis, Open je kop voor andere culturen, 11 mei 2022

Aangepast lezen

Ruim 1,1 miljoen Nederlanders hebben een leesbeperking. Daarvan zijn 250.000 mensen blind of slechtziend en hebben ruim 850.000 mensen dyslexie. Die beperking heeft invloed op het kunnen meedoen aan het dagelijkse leven. De KB wil eraan meewerken om informatie voor iedereen toegankelijk te maken, in dezelfde mate en op dezelfde voorwaarden, ook voor wie een visuele beperking of andere leesbeperking heeft.

Samen werken we eraan dat iedereen die wil lezen, kan lezen. Met organisaties als Passend Lezen, Dedicon en de CBB, is vanuit het bibliotheeknetwerk het programma Aangepast Lezen geïnitieerd, waarin boeken, kranten en tijdschriften in aangepaste vorm worden aangeboden. Dat kan audiolezen zijn of braillezien, letterlezen of combilezen. Ook wordt aandacht gegeven aan digitale toegankelijkheid: een reeks afspraken en eisen voor de manier waarop websites en apps ontworpen moeten worden zodat iedereen ze kan gebruiken. De European Accessibility Act (EAA) die in 2025 ingaat zal een positief effect hebben op de toegankelijkheid van digitale werken.

4.2.2 Digitale geletterdheid

Participatie in de informatiesamenleving

Op steeds meer terreinen zijn digitalisering en technologie niet meer weg te denken. Wie bijvoorbeeld met de overheid wil communiceren of informatie wil vinden, heeft digitale vaardigheden nodig. Ook voor het vinden van betrouwbaar nieuws, is het handig om de weg te weten op het internet. Alle Nederlanders, jong en oud, hebben hiermee te maken, maar de uitdagingen zijn niet voor iedereen dezelfde.

‘De menselijke maat is noodzakelijk bij het gezamenlijk en empathisch beantwoorden van de ingewikkelde vraagstukken van onze tijd. Daarmee kunnen we een nieuw en verbindend verhaal over

en voor onze samenleving schrijven. Zo'n nieuw sociaal contract is van ons allemaal, met gedeelde verantwoordelijkheden en met perspectief voor iedereen. Er is dringend zo'n verhaal nodig. Een verhaal om voor te gaan en om voor te gaan staan.'

Kim Putters, juni 2022.

Basisvaardigheden

Vier miljoen Nederlanders hebben geen toegang tot digitale technologie of beschikken niet over de (digitale) basisvaardigheden om op een basisniveau te kunnen participeren in de informatiesamenleving. Een deel heeft onvoldoende digitale vaardigheden om online te kunnen meedoen; een groep van zo'n 2,5 miljoen is laaggeletterd en heeft daardoor sowieso moeite om informatie en communicatie te begrijpen. Deze groep kan deels worden geholpen met cursussen die helpen om zelfredzamer te worden op digitaal gebied, maar het grootste deel zal structureel ondersteund moeten worden. Bibliotheken kunnen hierin een belangrijke bijdrage leveren. In de netwerkagenda voor openbare bibliotheken is dit, naast leesbevordering, dan ook het tweede speerpunt. De activiteiten op dit gebied sluiten aan bij het Masterplan Basisvaardigheden van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Er zijn meer dan tweehonderd Informatiepunten Digitale Overheid, waar burgers geholpen worden in hun contact met de digitale overheid. We nemen drempels weg door te investeren in digitale toegankelijkheid en vragen burgers die nog niet digitaal geletterd zijn om input.

Digitale samenleving

Ook voor wie wel over voldoende digitale vaardigheden beschikt, is meekomen in de digitale samenleving niet zonder uitdagingen. Daarom werken we met steun van Stichting Pica aan een aanpak voor Digitaal Burgerschap, waarmee mensen zich actief, vaardig en weerbaar kunnen bewegen in de online informatiesamenleving.

Vanuit onze rol om de vrijheid van meningsvorming te versterken werken we met partners ook aan bewustwording over hoe digitale soevereiniteit werkt. Daarmee bedoelen we: zelf de baas zijn over persoonlijke data en verantwoord omgaan met digitale mogelijkheden. De KB is actief in het Netwerk Mediawijsheid, van waaruit activiteiten worden georganiseerd om Nederlanders bewust te maken van hoe media en journalistiek werken en het belang van vrije pers. We zijn ook partner in Public Spaces, een netwerk van publieke partijen in media en cultuur dat zich inspant om publieke waarden op het internet te waarborgen.

De KB werkt aan een eenvoudige manier om toegang te krijgen tot de diensten van de bibliotheek in het digitale domein te bereiken met een single identity, die op termijn ook zou kunnen aansluiten op andere publieke diensten. Ook ondersteunen we bibliotheken in het digitale domein door Website as a service (WAAS) aan te bieden: een nieuw en eenvoudig hostingmodel voor websites. Wij zijn blij dat we de komende jaren (2023-2031) de landelijke digitale infrastructuur van openbare bibliotheken verder kunnen ontwikkelen met dank aan de verkregen middelen via de regeling in het kader van Werken aan Uitvoering (WAU). Dit biedt de kans meer burgers beter te ondersteunen met informatie, collecties en sociaal-educatieve programma's en is een versterking van de gezamenlijke netwerkagenda van openbare bibliotheken.

Leven lang ontwikkelen

Mensen houden niet op met leren als ze een opleiding afronden; dat blijven ze als het goed is een leven lang doen. Blijven leren is belangrijk om mee te kunnen blijven doen in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Bibliotheken hebben vooral een belangrijke rol bij het non-formeel en informeel leren, waarbij mensen zichzelf ontwikkelen op basis van eigen keuzes. Openbare bibliotheken bieden via ook ondersteuning bij verschillende vormen van leren (non-formeel en informeel), gericht op arbeidsparticipatie en het versterken van vaardigheden.

'Kennis delen is de kern van onderwijs. Door toegang tot kennis te versoberen, zal ontwikkeling stagneren.'

Guido Lacet, Leraar PO, St. Willibrordusschool

5 We willen de verbinding tussen wetenschap en samenleving versterken

De weg wijzen in een woud van informatie

Onze samenleving is gebouwd op een fundament van kennis en ideeën. Wetenschappers rekken de grenzen van wat we weten op door onderzoek te doen. Vooral de 'computationele geesteswetenschappen', waarbij onderzoek wordt gedaan op basis van online bronnen, hebben baat gehad bij de vergaande digitalisering. Die digitalisering heeft ook een keerzijde, want informatie is vluchtig en het is vaak moeilijk om de bron en betrouwbaarheid ervan te achterhalen. Er lijken meer waarheden te bestaan dan ooit. De hoeveelheid informatie groeit enorm en we hebben toegang tot steeds meer en steeds diversere bronnen om onze mening te vormen. Omdat feit en fictie soms in elkaar over lijken te lopen en mensen meer en meer in eigen bubbels leven, wordt het steeds belangrijker om de waarde van bronnen te kunnen duiden.

Het versterken van de verbinding tussen wetenschap en samenleving is essentieel om de complexiteit van de maatschappelijke opgaven aan te kunnen. Tegelijkertijd staat de betrouwbaarheid van wetenschappelijke informatie ter discussie. Als wetenschappelijke instelling met een breed publieksbereik kan de KB een belangrijke functie vervullen door wetenschappers en wetenschappelijke informatie te verbinden met mensen die gebruik willen maken van wetenschappelijk onderzoek. De KB is actief betrokken bij de ontwikkelingen rond open science, waarbij wetenschappelijk onderzoek niet alleen toegankelijk is voor andere wetenschappers, maar ook voor de maatschappij en het bedrijfsleven. Ook helpen we bij de aanleg van een grootschalige sociaal-geesteswetenschappelijke infrastructuur. Met onze diensten dragen we bij aan een geïnformeerde en nieuwsgierige samenleving. Onze collecties zijn een bron van verwondering en inspiratie, die iedereen de kans geeft te ontdekken dat er verschillende manieren zijn om naar de wereld te kijken.

Voor wie doen we het?

- Studenten en onderzoekers in de sociale wetenschappen en geesteswetenschappen
- Nederlanders die werken met erfgoed ('erfgoedbeoefenaars')
- Mensen die gebruikmaken van wetenschappelijke informatie
- Journalisten, docenten en andere professionals

Met wie doen we het?

- Wetenschappelijke instellingen
- Universiteitsbibliotheken en universiteiten
- Kunstacademies

5.1 Onze ambities voor 2026

1. We versterken de verbinding tussen wetenschap en samenleving

2. Onze collectie is een bron van verwondering en inspiratie

5.2 Wat gaan we doen?

5.2.1 Onderzoeken

Iedereen is onderzoeker

Iedereen in Nederland heeft recht op toegang tot wetenschappelijke kennis en moet zelf onderzoek kunnen doen. De KB maakt dit mogelijk door bronnen over en uit Nederland voor iedereen vindbaar en bruikbaar te maken. Hiertoe verkennen we samen met de universiteitsbibliotheken, openbare bibliotheken en de partners rond open science de mogelijkheid om wetenschappelijke informatie op landelijke schaal toegankelijk te maken voor álle Nederlanders. De informatiesystemen die hiervoor gebruikt gaan worden zullen gebaseerd zijn op open standaarden. We dragen bij aan de ontwikkelingen rond Open Knowledge Maps en de Open Knowledge Base. Onze eigen zoekomgeving wordt vernieuwd waardoor iedereen wetenschappelijke publicaties en gedigitaliseerde collecties beter kan vinden en gebruiken.

De KB blijft vrij toegankelijke diensten als Delpher en DBNL continu verbeteren en uitbreiden met nieuwe collecties. Delpher biedt toegang tot miljoenen gedigitaliseerde pagina's boeken, kranten en tijdschriften en is daarmee een onmisbare bron voor allerlei vormen van sociaal en geesteswetenschappelijk onderzoek. Ook werken we aan een verbeterde toegang tot onze gedigitaliseerde bijzondere collecties, zoals middeleeuwse handschriften. Om iedereen de weg te laten vinden binnen onze informatiebronnen en diensten, zetten we de komende jaren meer in op het ontwikkelen van zoekinstructies en bieden we hulp op maat. Met de openbare bibliotheken werken we aan een netwerk om burgerwetenschap te ondersteunen: een vorm van wetenschappelijk onderzoek waarbij burgers een actieve rol spelen. Burgerwetenschap ('Citizen science') is een nieuwe troef waarmee de verbinding tussen wetenschap en samenleving verder versterkt kan worden.

'Want ieder mens is in de kern een onderzoeker
en past de wetenschappelijke methode in het eigen leven toe.'

Minister Robbert Dijkgraaf, 11 maart 2022, Leiden

Sociaal- en geesteswetenschappelijk onderzoek ondersteunen

Universitaire onderzoekers en studenten ondersteunen we behalve met Delpher en DBNL en een online zoekomgeving, ook met een aantal gespecialiseerde diensten. Zo vernieuwen we de Nederlandse Bibliografie: een online overzicht van alle boeken, tijdschriften en kranten die door een Nederlandse uitgever zijn gepubliceerd, dat vrij toegankelijk is voor iedereen. Deze informatie is een belangrijke bron voor wetenschappelijk onderzoek.

We stellen onze werken zo vrij mogelijk ter beschikking. Werken waarop auteursrecht rust die nog niet zijn vrijgegeven, zijn in de leeszaal en beveiligd toegankelijk voor onderzoek. Dit geldt voor

papieren publicaties, maar ook voor digitaal geboren werken. De KB werkt aan verbeterde onderzoeksmogelijkheden met de collecties in ons webarchief. We onderzoeken mogelijkheden waarmee onderzoekers gevoelige data kunnen analyseren, terwijl de data-eigenaar de volledige controle behoudt. Deze ontwikkelingen moeten gebruikers van de KB meer onderzoeksmogelijkheden bieden als het gaat om de publicaties in het digitaal magazijn.

Behalve in slimme diensten investeert de KB ook in toegang krijgen tot ruwe data. Door datasets beschikbaar te stellen aan professionele wetenschappers, komen er steeds meer mogelijkheden op het gebied van computationeel geesteswetenschappelijk onderzoek. De interesse in deze datasets groeit vanuit meerdere wetenschappelijke disciplines, zoals de sociale wetenschappen en de computerwetenschappen. Ook worden onze datasets steeds meer gebruikt voor onderzoek naar en over kunstmatige intelligentie. Om het gebruik van onze datasets verder te stimuleren en te vergemakkelijken, gaat de KB de komende jaren haar aanbod op het gebied van dataservices verbeteren.

De KB doet dat ook als onderdeel van het Common Lab Research Infrastructure for the Arts and Humanities (CLARIAH): een samenwerkingsproject dat een digitale infrastructuur voor de geesteswetenschappen tot stand brengt. Via die infrastructuur wordt het voor mens en machine gemakkelijker om datasets van verschillende collectiebeherende instellingen te gebruiken voor onderzoek. Zo werken we aan wat wordt genoemd een 'corpusselectietool', waarmee onderzoekers makkelijker zelf datasets kunnen samenstellen. Daarnaast willen we data makkelijker (her)bruikbaar maken via een linked data-omgeving, waarbinnen informatie uit verschillende bronnen aan elkaar wordt gekoppeld en bruikbaar wordt in diensten van anderen.

We ondersteunen onderzoekers bij het gebruik van onze datasets. Voor hen is een aparte ruimte in de Leeszaal ingericht. De KB ontwikkelt instructies, geeft hulp op maat en werkt samen met de Digital Competence Centers (DCC's). Die ondersteunen onderzoekers die computationeel onderzoek doen. Samen dragen we bij aan de nationale onderzoeksinfrastructuur en sluiten we de komende jaren actief aan bij de European Open Science Cloud (EOSC). De EOSC heeft als doelstelling om een web van 'FAIR' data op te zetten. FAIR staat dan voor findable, accessible, interoperable en reusable. Hierdoor zal interdisciplinair onderzoek worden gefaciliteerd.

Informatievaardigheden

Om onderzoek te kunnen doen, dient iemand te beschikken over vaardigheden om bronnen te zoeken, te vinden, te duiden en te gebruiken. Hier ligt een sterke relatie met digitaal burgerschap en ook met mediawijsheid. Wie mediawijs is, beweegt zich gemakkelijker en zekerder in een wereld vol media. Net als bij lezen zien we het leren omgaan met informatie als een randvoorwaarde om goed mee te kunnen doen in onze samenleving. Ze zijn onderdeel van de vaardigheden die nodig zijn om mee te kunnen doen in en bij te kunnen dragen aan de maatschappij van de eenentwintigste eeuw.

De KB spant zich samen met anderen in voor een doorgaande leerlijn informatievaardigheden. Die leerlijn begint jong, bij het houden van de eerste spreekbeurt of het maken van het eerste werkstuk

waar informatiebronnen voor moet worden geraadpleegd. Het is belangrijk om die bronnen te kunnen duiden en de informatievaardigheden te ontwikkelen die uiteindelijk kunnen uitmonden in vernieuwend onderzoek, waarmee de grenzen van de kennis worden opgerekt.

'Zonder lezen geen kennis en zonder kennis geen motivatie om nieuwe inzichten te verkrijgen, en kritische vragen te stellen'.

Nienke de Jong en Wibe Balt,
Lerarenopleiders geschiedenis, 21 september 2022 op historici.nl

5.2.2 Ontdekken

Publieksprogrammering

Naast een bron van en voor onderzoek, willen we dat onze collecties onderdeel zijn van de maatschappelijke dialoog. Om dat te stimuleren wordt kennis over de collecties gedeeld via publicaties, lezingen en mediaoptredens. Ook worden collectiestukken in bruikleen gegeven aan instellingen binnen en buiten Nederland. De KB moedigt makers, schrijvers en denkers aan om aan de slag te gaan met de collectie en hun perspectief erop te delen.

We willen de komende jaren een groeiend en divers publiek verleiden om naar ons gebouw in Den Haag te komen. Dat doen we door een aansprekend en afwisselend programma van activiteiten te ontwikkelen. Door te experimenteren onderzoeken we wat werkt op het vlak van publieksprogrammering en wat niet. De KB werkt samen met partners uit de cultuursector, de creatieve industrie, de media en de hogescholen en universiteiten. De experimenten leiden tot beproefde formats, die aansluiten op de publieksbehoefte en maatschappelijke relevant zijn. Zo bepaalt de KB gaandeweg haar unieke positie binnen het culturele en maatschappelijke activiteitenaanbod in Den Haag en Nederland. Behalve dat steeds meer Nederlanders in contact komen met onze collecties in hun brede historische, maatschappelijke en wetenschappelijke context, leren wij ook ons publiek steeds beter kennen. Op die wisselwerking blijven we inzetten.

Digitale verwondering

Onze collecties zijn de weerslag van de verbeelding van mensen en slaan de brug van heden naar verleden. Ze zijn een bron van verwondering en verbinding, waardoor mensen plezier hebben en nieuwsgierig worden. Als dat lukt wordt de waarde van erfgoed voelbaar. De KB experimenteert met virtual reality, verkent de mogelijkheden van virtuele 3D-ruimtes ('de metaverse') en werkt samen met de Universiteit Utrecht aan MedievalMe: een spel waarin scholieren met een augmented reality-app zelf onderzoek doen naar een raadselachtig middeleeuws handschrift. Spelenderwijs leren ze zo de rijkdom van wetenschappelijk onderzoek te ontdekken.

De KB biedt ook steeds meer onderdelen van de collectie aan op Wikimedia, zodat deze vrij hergebruikt kan worden. Ook werken we met onze partners in het Netwerk Digitaal Erfgoed aan een

nieuwe versie van het Geheugen van Nederland. Hierin wordt erfgoed digitaal aangeboden op een gebruikersvriendelijke manier. Met het Netwerk Digitaal Erfgoed wordt het creatief hergebruik van erfgoedcollecties aangemoedigd, waardoor nieuwe manieren gevonden kunnen worden om verhalen te vertellen over wat we overerven van vorige generaties en het bewaren waard vinden voor de volgende generaties.

'Breng de geschiedenis naar álle Nederlanders, in plaats van Nederlanders naar één gebouw.
René van Stipriaan, Piet de Rooy, Geert Mak, Jan Bank, Gijsbert van Es,
'Een historisch museum. Nationaal? Nee, digitaal!', 31 mei 2022.

6 Zorgen voor de nationale bibliotheekverzameling

De collectie een afspiegeling laten zijn van heden en verleden

Woorden vormen een bron van ontelbare verhalen over ons heden en verleden. Middeleeuwse handschriften helpen ons om terug te kijken in de tijd, websites van vandaag de dag geven de generaties na ons een kijkje in het leven in de eenentwintigste eeuw. Woorden liggen niet langer alleen besloten in boeken, kranten en tijdschriften; ons leven speelt zich in toenemende mate digitaal en online af. Wat vandaag online komt is het digitale erfgoed van de toekomst.

Als nationale bibliotheek bewaart de KB zoveel mogelijk van wat in of over Nederland gepubliceerd wordt, opdat onze kennis van de wereld bewaard blijft voor volgende generaties. We vormen en beschrijven de collecties en zorgen dat die optimaal beschikbaar zijn voor mensen en machines. Erfgoed bewaren doen we samen, met onder andere Het Nationaal Archief, Beeld en Geluid, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de KNAW. Binnen het Netwerk Digitaal Erfgoed wordt met steun van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gewerkt aan uitvoering van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. Die is erop gespitst om de maatschappelijke waarde van collecties zo groot mogelijk te laten zijn. Ook in internationaal verband werken we samen om te leren hoe we wat nu verschijnt toegankelijk houden voor latere generaties.

Voor wie doen we het?

- Lezers
- Onderzoekers
- Generaties na ons

Met wie doen we het?

- Nederlandse uitgevers en CB Logistics
- Andere erfgoedinstellingen, verbonden in het Netwerk Digitaal Erfgoed
- Universiteitsbibliotheken en andere wetenschappelijke instituten
- Openbare bibliotheken

6.1 Onze ambities voor 2026

1. De nationale bibliotheekverzameling is steeds meer een afspiegeling van wat geschreven wordt in en over Nederland
2. De nationale bibliotheekverzameling wordt waar mogelijk digitaal verworven
3. De nationale bibliotheekverzameling is optimaal beschikbaar voor mensen en machines
4. De nationale bibliotheekverzameling is ook voor volgende generaties beschikbaar

6.2 Wat gaan we doen?

6.2.1 Collectievorming

Een collectie vormen is een actieve keuze: er wordt beredeneerd geselecteerd wat wel wordt bewaard en wat niet. De KB kiest er – in lijn met internationale afspraken - voor zoveel mogelijk te bewaren, omdat vaak pas later duidelijk wordt welke verhalen belangrijk zijn. Uiteindelijk moet de collectie een afspiegeling vormen van de tijd, cultuur en samenleving waarbinnen ze bij elkaar gebracht is. De uitgangspunten voor de collectievorming leggen we vast in een strategisch collectieplan.

'De schoonheid van wetenschap is voor mij de flonkering van ideeën. [...] Misschien is er ooit wel iemand die over eeuwen mijn tekst bekijkt, en dan denkt: wat dacht die vrouw toen ze dit opschreef?

Dat vind ik een adembenemende gedachte.'

Ineke Sluiter, Scheidend KNAW president, NRC, 27 mei 2022

Een collectie waarin elke Nederlander zich herkent

De collectie van de KB weerspiegelt de keuzes van mensen vroeger en nu. Sommige stemmen klinken luider dan andere; we gaan actief op zoek naar meerstemmigheid en inclusiviteit in de collecties en zoeken samen met anderen naar de juiste balans. Stelselmatig ondervertegenwoordigd in onze collecties zijn nu bijvoorbeeld nog literatuur geschreven door vrouwen, werken afkomstig uit de voormalige Nederlandse koloniën en teksten geschreven binnen gemarginaliseerde gemeenschappen. Deze gaten willen we dicht en we leggen graag aan iedereen uit hoe ontwikkelingen in de samenleving ons richting geven in het komen tot onze keuzes. In ons webarchief kiezen we bewust voor thema's die de diversiteit van Nederland representeert.

Digitaal voorop

We leven in een informatiesamenleving waarin het publiceren van verhalen en ideeën niet meer is voorbehouden aan een elite. In Nederland kan bijna iedereen die dat wil publiceren, via social media, websites en internetfora. Om een goede afspiegeling te vormen van de Nederlandse samenleving, willen we deze ontwikkeling volgen. Dat betekent ook dat het onmogelijk is om alle vormen van alle werken te blijven verzamelen. Daarom beslist de KB om één uitingsvorm van een publicatie op te

nemen in het depot, bij voorkeur digitaal. We kiezen er dus voor om meer verschillende werken te verzamelen, in plaats van één werk in verschillende vormen. Fysiek verwerven we vooral nog aanvullingen op onze bijzondere collecties en de nationale bibliotheekverzameling. De KB gaat verantwoord om met geld en energie en maakt de daarbij behorende overwegingen als het bijvoorbeeld gaat om het bewaren van meerdere kopieën van hetzelfde werk.

“In 2020 was het aantal digitale bytes 40 keer groter dan het aantal sterren in het waarneembare heelal.” Sven Lieber, 2022

Toegankelijk door digitalisering

Digitalisering maakt werken toegankelijk onafhankelijk van tijd en plaats. De KB maakt niet alleen de eigen papieren collecties toegankelijk door ze te digitaliseren, maar ook andere in Nederland verschenen publicaties. Delpher bijvoorbeeld bevat materiaal van meer dan honderd erfgoedinstellingen. Metamorfoze is het merk waaronder de KB papieren erfgoed digitaliseert, met een nadruk op de beeldkwaliteit. Het papieren exemplaar wordt vervolgens zuurvrij verpakt opgeslagen en aan gebruik onttrokken. We richten ons vooral op de witte vlekken die nog zichtbaar zijn in de digitale collecties boeken, kranten en tijdschriften. Bijzondere aandacht geven we aan digitalisering van unieke werken zoals middeleeuwse handschriften. Resultaten publiceren we in Delpher en DBNL. Het wordt een voorwaarde voor materiaal dat met Metamorfoze middelen wordt gedigitaliseerd om het beschikbaar te stellen volgens de principes van de digitaal erfgoed referentie architectuur (DERA). Dat betekent: een onveranderlijk webadres (persistente identifier, afgekort PID), het verbinden aan een netwerk van termen (linked data) en zorgdragen voor duurzame toegang. We zorgen duurzaam voor het materiaal dat al gedigitaliseerd is.

Wettelijke grondslag voor digitaal geboren informatie

Naast het digitaliseren van fysieke collecties, zet de KB de komende jaren in op het behouden van digitaal geboren collecties. Daarmee worden bedoeld: digitale kranten, tijdschriften en boeken, maar ook websites. De explosie van informatie stelt een nationale bibliotheek voor nieuwe uitdagingen. Hoe gaan we om met verrijkte publicaties, waarin documenten aangevuld zijn met ander materiaal, bijvoorbeeld onderzoeksdata, beeldmateriaal of audiomateriaal? Welke informatie die digitaal verschijnt bewaren we voor de toekomst? We hebben daarvoor als erfgoedinstellingen een wettelijke basis nodig. Dit omdat we als erfgoedinstelling nu nog geen kopie mogen maken van websites en sociale media om ze te bewaren zonder toestemming van de rechthebbenden. In de afgelopen periode heeft het Instituut voor Informatierecht (IVIR) onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor webharvesting. We gaan ervan uit dat één van de geschetste scenario's mogelijk wordt gemaakt in deze beleidsperiode.

Afstemming rond collectievorming

Binnen het Netwerk Digitaal Erfgoed wordt overlegd wat er op het gebied van social media bewaard moet worden. We willen de komende periode als KB investeren in het verzamelen van digitaal geboren materiaal. We stellen met de universiteitsbibliotheken een gezamenlijk collectieplan op dat

richting geeft aan het bewaren van relevant academisch erfgoed. Met de openbare bibliotheken hebben we een gezamenlijk collectieplan, waarin het gebruik van digitale en fysieke collecties van openbare bibliotheken op elkaar worden afgestemd.

6.2.2 Collectieverwerking

We weten veel van onze collecties, zowel fysiek als digitaal en delen deze kennis graag. We registreren fysieke en digitale collecties. En we leggen vast welke boeken, kranten en tijdschriften verschijnen in Nederland in de nationale bibliografie.

Toekomstproof registreren

Jaarlijks worden meer dan 55.000 fysieke en digitale werken gecatalogiseerd. Het gaat dan om toevoegingen aan de nationale bibliotheekverzameling en aan de bijzondere collecties. De KB registreert jaarlijks ook zo'n 40.000 afleveringen van tijdschriften. In de afgelopen beleidsperiode zijn we overgegaan op een nieuw collectieregistratiesysteem. Dat is een grote en ingrijpende klus, die de basis kan vormen voor belangrijke vernieuwingen op het gebied van efficiency en gebruiksgemak.

De verwerkings- en opslagstrategie van de KB ziet erop toe dat de collecties goed doorzoekbaar zijn en dat documenten en publicaties goed vindbaar zijn. Het gebruik van goede, betrouwbare metadata is daarbij onontbeerlijk; die worden met behulp van kunstmatige intelligentie voortdurend doorontwikkeld.

'Als catalogiseerder vorm ik de brug tussen de publicatie en de gebruiker',

Saskia van Renswoude, KB

6.2.3 Collectiebeheer en -behoud

Nieuw Fysiek Magazijn

Een grote mijlpaal in deze beleidsperiode (2023-2026) wordt de verhuizing van onze papieren collecties van de locatie naast het Centraal Station in Den Haag naar een nieuw te realiseren magazijn in de Harnaschpolder. De bouw van een nieuw magazijn is noodzakelijk omdat het huidige gebouw niet meer aan de kwaliteitseisen voor veilige bewaaromstandigheden voldoet. In het nieuwe gebouw kan de collectie op energie-neutrale wijze voor de lange termijn worden veiliggesteld. Het magazijn wordt vrijwel geheel geautomatiseerd, met een robotinstallatie die de collectie bedient, zodat de miljoenen boeken, kranten en tijdschriften zuurstofarm kunnen worden opgeslagen. Daardoor kan er geen brand uitbreken. Het binnenklimaat, zowel de temperatuur als de luchtvochtigheid, zal zonder klimaatinstallaties worden gereguleerd. Door het gebruik van zonnepanelen wordt het volledig energieneutraal. Zowel de instandhouding van het huidige pand tot de verhuizing, als de verhuizing zelf, zullen in de komende periode veel inzet vergen, van iedereen binnen de KB en van onze partners.

Nieuw digitaal magazijn

Tegelijk met het veiligstellen van onze fysieke collecties werken we aan een nieuw digitaal magazijn, waarop we in 2023 de eerste stromen zullen aansluiten. We hebben het in de afgelopen periode ingericht. Met het nieuwe digitaal magazijn komt een einde aan de versnippering van de opslag van onze digitale collecties.

6.2.4 Bruikbaar en beschikbaar

Om de collectie levend te houden willen we dat zoveel mogelijk mensen er gebruik van maken. De collectie van de KB bestaat uit twee delen: een behoudscollectie, die de verhalen en ideeën over Nederland vastlegt en bewaart, en een gebruikscollectie, die vooral gericht is op het gebruik nu. Voor het bruikbaar maken van onze collectie en het verbinden aan andere informatiebronnen maken we gebruik van open standaarden, die gegevensuitwisseling ondersteunen.

Tot de gebruikscollectie rekenen we ook de mogelijkheid om boeken uit andere bibliotheken te laten komen, het zogenaamde interbibliothecair leenverkeer. Daarvoor wisselen we met andere wetenschappelijke en openbare bibliotheken informatie over wat we allemaal beschikbaar hebben. Zo geven we gezamenlijk toegang tot de bibliotheekcollectie Nederland.

Informatie linken

Als knooppunt voor bibliotheken in het netwerk digitaal erfgoed stimuleren we het verbinden van bibliotheekcollecties om de maatschappelijke waarde ervan te vergroten. We werken daar zelf ook aan. De nationale bibliotheekverzameling is een belangrijke bron van onderzoek en vormt het hart van de nationale bibliotheek. Om onze collecties te kunnen verbinden aan andere collecties, gebruiken we stabiele toegangssystemen en verbinden we onze informatie inhoudelijk met andere informatie ('linked data'). Kunstmatige intelligentie is een krachtig instrument om die toegankelijkheid van onze collecties verder te vergroten.

7 We zetten informatietechnologie in om onze doelen te bereiken

De kansen van digitalisering zien, maar ook de keerzijde

Digitalisering verandert de maatschappij. Naast de fysieke ruimte ontstaat een digitale ruimte, die zich steeds meer ontwikkelt en invloed heeft op steeds meer facetten van ons leven. Mensen, data en infrastructuren raken steeds verder met elkaar verweven. Dat vergroot de gebruiksmogelijkheden, maar ook de complexiteit.

Rond het jaar 2000 kwamen er zo'n honderdduizend mensen naar de fysieke locatie van de KB, terwijl nu jaarlijks zo'n zes miljoen mensen gebruik maken van een van onze digitale diensten. De KB is dan ook een van de grootste publieke digitale organisaties in Nederland en dat schept een verantwoordelijkheid. We gaan bewust om met publieke waarden in onze informatievoorziening en in onze digitale dienstverlening. Dat betekent dat we rekening houden met privacy, duurzaamheid en digitale veiligheid, ook bij de keuzes die we maken voor leveranciers. Met de universiteitsbibliotheken hebben we onze visie op publieke waarden en de rol van bibliotheken daarin vastgelegd. Met andere publieke partijen, zoals Public Spaces, de publieke omroep, Kennisnet en Coöperatie SURF pleiten we voor het belang van publieke toegang tot informatie en publieke regie op digitalisering.

Informatienetwerken raken steeds meer verbonden en de KB wil daarin een rol ten goede spelen, maar we hebben ook oog voor de keerzijde van de digitale ontwikkelingen. Zoals het ontstaan van bubbels op bijvoorbeeld Facebook als gevolg van algoritmes, aantasting van de privacy, het ondergaan in een zee van informatie, en het ontstaan van grote verschillen tussen digitaal vaardigen en minder vaardigen. De KB ontwikkelt en gebruikt geen informatie of daarop gebaseerde toepassingen die actief het gedrag of denken van mensen beogen te manipuleren. Ook hebben we oog voor de milieubelasting van digitale toepassingen.

De KB heeft geen digitale strategie, want de hele strategie stelt digitaal voorop. Toch willen we speciaal aandacht geven aan het gebruik van informatie en technologie in de KB. Zoals onze fysieke huisvesting veel aandacht vraagt de komende jaren, geldt dat ook voor onze digitale infrastructuur, die verbonden is met de infrastructuren van anderen. We houden daarom ook heel goed in de gaten wat er aan nieuwe mogelijkheden ontstaat in technologische zin, om die in te kunnen zetten ten behoeve van onze doelen.

7.1 Onze ambities voor 2026

1. We willen onze informatievoorziening constant verbeteren
2. We willen samenhang bevorderen en meewerken in de digitale infrastructuren waarmee we met onze netwerken verbonden zijn
3. We beschermen de data van personen en objecten waar we verantwoordelijkheid voor dragen

7.2 Wat gaan we doen?

7.2.1 Continue verbetering van onze informatievoorziening

In de komende jaren gaan we verder met het inrichten van het zogenoemde levenscyclusbeheer voor onze belangrijkste bedrijfsfuncties. Het beheer en de ontwikkeling van onze informatievoorziening gebeurt in stabiele Agile teams en via een proces van Devops (een samentrekking van 'development' en 'operations'). Hierbij werken de teams voor ontwikkeling, IT, kwaliteit en veiligheid nauw samen, waar dat voorheen meestal apart van elkaar gebeurde, aan continue doorontwikkeling en verbetering. Via een 'IT-roadmap' worden strategische doelen vertaald in behapbare brokken werk. Voor de afstemming tussen de strategische doelen en het werk in de verschillende teams, is er portfoliomanagement. We kiezen zorgvuldig welke digitale dienstverlening we zelf beheren en onderhouden en wat we uitbesteden. Allemaal middelen met als doel om met meer en betrouwbaardere opleveringen effectiever bij te kunnen dragen aan de doelen van de KB.

7.2.2 Samenhang bevorderen en meewerken in netwerken

De KB-infrastructuur maakt onderdeel uit van een netwerk van informatievoorzieningen: commercieel, publiek en van de gemeenschap. De KB probeert in die netwerken zoveel mogelijk samenhang tot stand te brengen. Dat gebeurt in de eerste plaats via de architectuur. De KB-architectuur is gelieerd aan de Nederlandse Overheid Referentie Architectuur (NORA), de Hoger Onderwijs Referentie Architectuur (HORA) en de Digitaal Erfgoed Referentie Architectuur (DERA). In het openbare bibliotheekdomein werkt de KB samen om een Collectieve Openbare Bibliotheken Referentie Architectuur (COBRA) te realiseren. Daarmee kan de uitwisselbaarheid van gegevens worden vergemakkelijkt en verbeterd. We zijn lid van Coöperatie SURF: een initiatief waarbinnen universiteiten, hogescholen, mbo-instellingen, umc's en onderzoeksinstellingen samenwerken om de best mogelijke digitale diensten in te kopen of te ontwikkelen en om kennisdeling te stimuleren door te blijven innoveren.

Met de lokale openbare bibliotheken realiseert de KB naast de COBRA een informatieplan, dat samenhang in de informatievoorziening van openbare bibliotheken bevordert, ook in de doorontwikkeling van de landelijke digitale infrastructuur (bijvoorbeeld in de WAU-activiteiten). De KB ondersteunt de principes van het gedistribueerde web, waarbij de gegevens bij de bronhouder blijven en aan elkaar verbonden worden via standaarden. De ontwikkeling dat belangrijke delen van de verbindende infrastructuur van het Netwerk Digitaal Erfgoed nu worden opgenomen in de Common Lab Research Infrastructure for the Arts and Humanities (CLARIAH), zien we als kansrijk. De infrastructuur van CLARIAH, waar nu al 13 jaar aan gewerkt wordt, biedt onderzoekers namelijk steeds meer mogelijkheden.

De KB maakt gebruik van publieke voorzieningen. De gegevensopslag van de KB vindt plaats in het Rijksdatacentrum in Apeldoorn. Veel basisdiensten worden ingekocht bij Coöperatie SURF en we zijn actief partner in PublicSpaces: een samenwerking van verschillende publieke organisaties die zich inzet voor minder afhankelijkheid van onze samenleving van big tech-bedrijven en hun platformen.

We volgen initiatieven als Solid: een internationaal project waarmee mensen weer eigenaar worden gemaakt van de data die ze produceren (datasoevereiniteit).

'Mensen met een twinkeling in hun ogen die samenwerken en elkaar willen helpen.
Daar zie ik dat we in de toekomst een web krijgen dat veel meer macht geeft aan het individu'.
Tim Berners Lee, Financieel Dagblad, 22 juni 2022

7.2.3 Security

Met de ontwikkeling van de mogelijkheden van de digitale omgeving, groeien ook de bedreigingen. Als publieke organisatie is voor de KB de veiligheid van haar digitale collecties en van de gegevens over haar gebruikers essentieel. Zowel de procedures en processen als de bewustwording binnen de organisatie, krijgen structureel aandacht. De Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) is het basishorizont voor dit kader. Voorbeelden zijn de participatie in gezamenlijke cybercrisisoefeningen en het sturen op daling van de kwetsbaarheid van onze diensten en platforms.

8 We ontwikkelen onszelf en onze organisatie opgavegericht

Relevant blijven door te veranderen

Het bogen op een lange historie biedt geen garanties voor de toekomst; we realiseren ons dat bestaansrecht telkens opnieuw bewezen moet worden. We zien dat er in de maatschappij andere manieren van organiseren en samenwerking ontstaan en dat dat invloed heeft op wat medewerkers en omgeving verwachten van een organisatie. Ook zien we de negatieve effecten van klimaatverandering en voelen we daar een verantwoordelijkheid in.

De KB werkt met netwerkpartners omdat we geloven dat we samen verder komen dan alleen en omdat de maatschappelijke uitdagingen niet ophouden bij de grens van de organisatie. In die organisatie werken we met ruim vijfhonderd mensen en een budget van meer dan 130 miljoen euro. De KB bestaat als instelling in 2023 225 jaar, maar in de huidige vorm is de organisatie veel jonger. Naast haar taken in de domeinen van wetenschap en erfgoed, kreeg de KB in 2015 ook een rol in het domein van openbare bibliotheken. Sinds 2015 is de KB daarom sterk in verandering: de maatschappelijke waarde werd centraal gezet, de digitale ontwikkeling van de organisatie raakte in een stroomversnelling en het opgavegericht werken binnen netwerken veranderde het werk voor iedereen.

8.1 Onze ambities voor 2026

1. De KB is de nationale bibliotheek en is er voor iedere Nederlander
2. We werken opgavegericht en ontwikkelingsgericht samen
3. We zijn een wendbare en weerbare organisatie
4. Onze huisvesting is veilig voor onze collecties en ondersteunt onze taken
5. We willen klimaatverandering en de nadelige effecten daarvan verminderen

8.2 Wat gaan we doen?

8.2.1 Opgavegericht en ontwikkelingsgericht samenwerken

In de afgelopen jaren hebben we geëxperimenteerd met nieuwe manieren van werken die beter aansluiten bij een complexe en dynamische omgeving. Dat gaat met vallen en opstaan: we leren door te doen. We werken opgavegericht en onze mensen doen hun werk met een open en nieuwsgierige blik. De maatschappelijke waarde die gerealiseerd wordt doordat we onze gebruikers optimaal bedienen, staat centraal bij alles wat we doen. Data zijn een krachtig en betrouwbaar middel om ons beleid te onderbouwen en efficiënt te werken.

Omdat verandering behalve onvermijdelijk ook ingrijpend is en pijnlijk kan zijn, werken we actief en met zorg aan de ontwikkeling van de organisatie. Met onze mensen geven we samen betekenis aan de veranderingen. Dat is belangrijk, want patronen doorbreken betekent ook afscheid nemen van werkwijzes die veilig en vertrouwd voelden. De komende jaren zetten we dit traject van onderzoeken

en verandering voort, inclusief een ingrijpende verhuizing, met als doel om die organisatie te blijven waar onze mensen met trots en plezier kunnen blijven werken.

Stelseltaken

In 2020 sloten vertegenwoordigers van het Rijk, de provincies en de gemeenten enerzijds, en van de Nederlandse openbare bibliotheken anderzijds, het Bibliotheekconvenant 2020-2023. De bibliotheken werden in de onderhandelingen vertegenwoordigd door de KB, Stichting SPN (de organisatie van de gezamenlijke Provinciale Ondersteuningsinstellingen) en de Vereniging van Openbare Bibliotheken.

De partijen spraken af zich gezamenlijk te concentreren op drie grote maatschappelijke opgaven: de geletterde samenleving, participatie in de informatiemaatschappij en een leven lang leren. Sindsdien wordt jaarlijks een netwerkagenda opgesteld om gezamenlijk aan deze doelen te werken. De KB draagt bij aan de maatschappelijke doelen met haar activiteiten voor de landelijke digitale openbare bibliotheek en voor aangepast lezen. Daarnaast draagt de KB dat wat heet 'de stelselverantwoordelijkheid' voor openbare bibliotheken. Met de bibliotheekmonitor wordt bijgehouden hoe het stelsel ervoor staat.

8.2.2 Onze mensen en organisatie versterken

Mensen

Om onze doelen te bereiken is het van essentieel belang dat we in staat zijn de juiste mensen aan te trekken en te behouden. De KB wil een goede en aantrekkelijke werkgever zijn, zowel voor zijn medewerkers als voor tijdelijk personeel. Zeker met de aantrekkingskracht van de krappe arbeidsmarkt is het belangrijk dat we een fijne werkomgeving bieden waarin medewerkers zich gezien voelen en betrokkenheid voelen bij de KB.

Onze arbeidsmarktpositie en de werving van personeel hebben de komende jaren onze bijzondere aandacht, zeker op het gebied van IT-functies. We zetten daarbij in op een aantal krachten die ons onderscheiden: onze maatschappelijke missie en impact, de veelzijdigheid van de KB, de ruime ontwikkelmogelijkheden en mogelijkheden voor medewerkers om werk en privé goed in balans te houden.

De KB is er voor iedereen in Nederland en voor alle Nederlanders. Daarom vinden we het belangrijk dat de diversiteit van de Nederlandse samenleving meer aanwezig is in de samenstelling van onze medewerkers. Als organisatie kijken we met een bredere, opener blik naar de samenleving en maken we inclusievere keuzes, bijvoorbeeld in het samenstellen van de collectie. Belangrijk is ook dat iedere medewerker diens professionele kwaliteiten kan inbrengen en mee kan doen, ongeacht leeftijd, gender, seksuele voorkeur, culturele achtergrond of het hebben van een beperking.

Bedrijfsvoering versterken

Hoe een organisatie werkt is minstens zo belangrijk als wat de organisatie doet. De goede dingen doen (doeltreffend zijn) en ze goed doen (doelmatig) vraagt om een effectieve bedrijfsvoering, die het werk mede mogelijk maakt en ook de grenzen aangeeft van wat er mogelijk is. De KB bereidt zich erop voor om te voldoen aan nieuwe wetgeving die invloed heeft op ons werken, zoals de Wet Open Overheid (WOO). We zijn omgevingsbewust en hebben actief aandacht voor zowel risico's als kansen. Inkoop is een belangrijk onderdeel van de bedrijfsvoering van de KB. Als publieke organisatie wil de KB de beschikbare middelen zo optimaal mogelijk inzetten, waarbij we rekening houden met rechtmatigheid, effectiviteit en duurzaamheid.

Duurzaamheid

Een aantal duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) van de Verenigde Naties heeft direct betrekking op het werk van de KB. Ze gaan over ongelijkheid tegengaan, de geletterdheid en wetenschap bevorderen en de publieke toegang tot informatie. Naast sociale doelen zijn er ook 'groene doelen'. De KB spant zich in voor doel 13: Klimaatactie. Dat doen we als individuele medewerkers en als organisatie. In de komende beleidsperiode willen we binnen onze mogelijkheden hier een duidelijker maatschappelijke rol in gaan spelen.

We willen onze bijdrage leveren aan het Parijse klimaatakkoord en de ambitie om Nederland in 2050 circulair te laten zijn. Op het gebied van mobiliteit zijn we door onze ligging bij het Centraal Station en het stimuleren van fietsverkeer al vrij ver, maar we willen ook op andere terreinen stappen zetten, bijvoorbeeld bij de inkoop en op het gebied van afvalscheiding en energiegebruik. De KB gelooft dat publieke organisaties een kracht ten goede kunnen zijn in de maatschappij en onderzoeken daarom hoe publieke organisaties kunnen bijdragen aan de duurzame ontwikkelingsdoelen.

Meerjarenbegroting

We hebben onze meerjarenbegroting in lijn gebracht met onze strategische uitgangspunten. We werken aan een begrotingssystematiek die ons helpt om de scherpe keuzes te maken die de komende jaren nodig zijn. We hebben te maken met oplopende kosten, met name op het gebied van huisvesting, IT en digitale collectievorming.

[Invoegen meerjarenbegroting]

8.2.3 Huisvesting

Omdat ons huidige locatie niet geschikt is voor de toekomst, werd in 2017 gekozen om te verhuizen naar nieuwbouw. Daarbij werd ook gekozen voor het scheiden van de functies magazijn, publieke ruimte en kantoren. Dat betekent dat de opslagfunctie wordt verplaatst naar buiten de stad en dat de kantoor- en publieksfunctie in het centrum van Den Haag behouden blijft. De digitale collecties

worden gehuisvest in het Rijksdatacentrum in Apeldoorn. De ruim 3,5 miljoen boeken, 650.000 tijdschriftbanden en meer dan honderdduizend krantenleggers, worden voortaan duurzaam bewaard in een nieuw fysiek magazijn in de Harnaschpolder, net buiten Den Haag.

‘We vormen onze gebouwen en daarna vormen ze ons’, zei Churchill over het Engelse Huis van Afgevaardigden. Die verwachting hebben we zeker van ons nieuwe publieksgebouw, dat gehuisvest zal zijn op een nog bekend te maken centrale locatie in Den Haag. Mensen hoeven steeds minder naar de locatie zelf te komen om de collecties te raadplegen, met uitzondering van dat wat hoge materiële waarde heeft of niet digitaal beschikbaar is. Daarmee is het des te belangrijker dat het nieuwe gebouw een icoon is dat staat voor de vitale kracht van het woord in de samenleving. Het moet een plek zijn waar het belang van kennis, creativiteit en persoonlijke ontwikkeling wordt gevierd. De KB moet een plek zijn die bezoekers inspireert en verleidt, om samen een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland te worden.

‘National libraries are, almost by default, visible, prominent, central. Key parts of the landscape of national institutions and very often also architectural icons in their environment’
Barbara Lison, President of the International Federation of Libraries (IFLA)
at the Council of European National Libraries (CENL) 2022.

9 Tot slot

De KB werkt aan de grens van wat we weten en aankunnen als organisatie. Plannen maken is niet iets wat we elke vier jaar doen 'omdat we dat nu eenmaal doen': het is een continu proces. We zijn erop gebrand om als organisatie steeds beter te worden, te leren van fouten uit het verleden en ook van de uitkomsten van experimenten. De richting die we hebben uitgezet om maatschappelijk waarde te leveren blijven staan, maar de manieren waarop we daar invulling aan geven kunnen veranderen. Woorden verbinden mensen, nu en in de toekomst, maar hoe ze dat in de toekomst zullen doen en wat dat voor consequenties heeft voor de KB, is nu nog ongewis. Al zijn we dan de nationale bibliotheek: je kunt niet alles weten.

